

Fényképmások előállítása mikrofilmolvasó készülékekkel

Mikrofilm olvasás alkalmával az olvasók gyakran szeretnének egyik-másik filmkockáról fényképnagyítást készíteni. E fényképmások elkészítése nem csak akkor körülményes, ha az érintett könyvtár nem rendelkezik fotólaboratóriummal, hanem nagy mikrofilmtárakban is sok problémát okoz. A kívánt oldalt rendszerint meg kell jelölni a filmen; a pozitív film olvasása esetében elő kell keresni a negatív filmet, s azt a fotólaboratóriumnak kell átadni. Negatív film hiányában pedig a pozitív filmről csak fekete alapon fehér betűs nagyítások készülhetnek. Az eddig alkalmazott eljárás tehát fáradságos, sok időt vesz igénybe és rongálódásnak teszi ki a negatív filmeket, mert kijelölés alkalmával az olvasógépen, nagyításkor pedig a nagyítógépen kell végighúzni őket. E kényelmetlen, hosszú időt igénybevevő és sok hibalehetőséget tartalmazó eljárás egyszerűsítését jelenti a mikrofilmolvasó készülékek közvetlen felhasználása fényképnagyítások előállítására.

A mikrofilmolvasó készülékek lényegében nagyító-vetítő gépek, amelyek vetí-

tési elvüket tekintve két fő csoportba sorolhatók:

a) Világos felületre, az olvasógépbe épített ernyőre vagy az asztallapra helyezett fehér papírra, tükör segítségével vagy anélkül, felülről vetítik a képet (pl. a *Dokumator*, *Microvist* vagy *Kodagraph Rekordak MPE* készülékek esetében).

b) A készülék belsejéből — rendszerint tükör segítségével — az olvasófelület s egyben a készülék egyik oldalát jelentő homályos üvegre vetítik a képet (pl. a *Recordak AH3* olvasógép). Fényképnagyításra elsősorban az előző csoportba tartozó készülékek alkalmasak.

A fényképmásolat elkészítésének munkamenetét a rendelkezésre álló fotópapír jellege szabja meg. A brómezüst fotópapírok és a gyorsmásoló papírok használata lényegesen eltérő. A legkönnyebben beszerezhető brómezüst nagyítópapírok — *Forte Bromofort*, *Dokubrom* — gyakorlatilag ott válnak be, ahol az olvasógép közelében fotólaboratórium is van. Mivel a papírok erősen fényérzékenyek, vörös, vagy narancssárga fény mellett kezelhetők, elkerülhetetlen az olvasószoba teljes besötétítése, s az olvasókészülékből oldalt és hátul kiszűrődő fények kiküszöbölése fekete papírral vagy kendővel. A mikrofilmkocka nagyított képét olvasható állással vetítjük ki a vetítőfelületre. A fotópapír leszorítására üveglap, deszkából, kemény kartonból készített maszk vagy nagyítókeret használható. Mivel az olvasógépek objektívjei nyílásszűkítő fényreklusszal nincsenek ellátva, egy fehér papírlapon az élességet pontosan be kell állítani. A fotópapír megvilágítása az olvasógép izzójának be- és kikapcsolásával végezhető el. Az expozíciós időt, mely az objektív fényerejétől, a papír érzékenységtől, a vetítőizzó erősségétől stb. függ, megvilágítási próbacsíkok segítségével könnyen ki lehet kísérletezni. (Rendszerint 5—10 mp körül van.) A brómezüst nagyítópapírok használatának hátránya az, hogy a megvilágított papírokat sötét védőpapírba vagy dobozba rakva át kell vinni a fotólaboratóriumba, ahol kidolgozásuk a szokásos előhívó, rögzítő, mosó és szárító eljárással hosszadalmas munkát igényel.

A legjobb lehetőségeket a mikrofilmfelvételek gyors visszagyítására nem a brómezüst nagyítópapírok, hanem az utóbbi években elterjedt gyorsmásoló papírok jelentik. Ezek a papírok eredetileg különleges gyorsmásoló berendezésekhez kontaktmásolás számára készültek. A külföldön sok változatban előál-

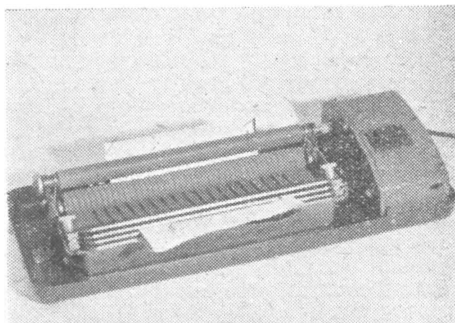
„Lumoprínt Copyfix” előhívókészülék gyorsmásokhoz

lított gyorsmásoló berendezések korlátozott méretű eredeti iratok percek alatt történő másolására alkalmasak. E berendezések két részből, megvilágító és előhívó készülékből állnak. Az *Agfa Copyrapid* másolatok elkészítéséhez kétféle különleges papír: negatív és pozitív papír szükséges. A negatív papír megvilágítása a kontaktmásoló készüléken az eredeti irat alá vagy a szövegre rakva történik. Az előhívó készülékbe a megvilágított negatív papír a pozitív papírral egyszerre kerül. Az előhívó és rögzítő anyagokat tartalmazó oldatban az érzékeny oldalával szembefordított két papír görgők segítségével összehérsékelődik s a pozitív papíron jelenik meg a fehér alapon fekete betűs szöveg. Jelen esetben a kontaktmásolót az olvasógép helyettesíti, s az eredeti irat helyett a pozitív mikrofelvétel szövegét vetítjük a negatív papírra. Ha az olvasógép izzója nem elég erős, a filmet fordított helyzetben kell befűzni, vagyis tükörképet állítunk be a vetítőfelületen s így a negatív papír érzékeny oldalát világítjuk meg. A pozitív papíron természetesen a kép már egyenes állású lesz. Olvasható beállítással is másolható a vetített kép akkor, ha a gyorsmásoló negatív papírt hátoldaláról világítjuk meg. Ekkor azonban az expozíciós idő meghosszabbodik.

Újabban a *Forte* gyár is előállít gyorsmásoló papírokat. Negatív papírként *Forte Dokufort* negatív papír, pozitívként *Forte Dokurapid* pozitív papír használható. A *Dokufort* negatív papír a külföldi gyorsmásoló papíroknál fényérzékenyebb, s így nem lehet átlagos szobavilágításnál is kezelni, mint a külföldi papírokat. Megvan azonban az az előnye, hogy nincs különleges sárga fényre érzékenyítő téve, s ezért az olvasókészülékek rendes izzólámpáival megvilágítható. A *Forte* gyorsmásolatok előhívásához a következő hívó használatos:

Hidrochinon 12 g
 Nátriumsulfid vízmentes 100 g (kristályos 200 g)
 Nátrium hidroxid 20 g
 Nátrium thiosulfát (fixiró) 20 g
 1000 ccm vízhez.

A helyes expozíciós idő itt is próbával kísérletezhető ki. Ha a pozitív papír túl sötét, a negatív papír megvilágítása kevés volt. Túl világos pozitív papír esetben pedig — amikor a betűk már nem olvashatók — a negatív papír megvilágítását csökkenteni kell. Az előhívókészülékből kikerült papírokat 30—40 másodpercig együtt kell hagyni. Széthúzás után

„Dokumator” olvasókészülék a vetítőfelületre helyezett nagyítókerettel

már csak enyhén nedvesek a papírok. Gyakorlatilag azonnal használhatók; kiterítve fél óra alatt jól megszáradnak. „Föhn” típusú szárítóval rövid idő alatt tökéletesen megszárihatók.

A mikrofilmek közvetlen visszanyújtásával kapcsolatos igények hatására külföldön egyes olvasókészülékeket fotopapírok megvilágítására alkalmas tartozékokkal látnak el. A nagyítási eljárás egyszerűsítésére olyan különleges gyorsmásoló papírokat is előállítanak, melyek elsősorban olvasókészülékeken használhatók. Ilyen pl. a „Lumostat” néven forgalomba hozott papír. A „Lumostat” másolás az *Agfa* és *Forte* gyorsmásoló eljárástól egy lényeges ponton különbözik: a másoláshoz csak egy papír szükséges, nem kettő, mint az előbbieknél. Ez a papír gyengén fényérzékeny; rendes szobai világításnál is kezelhető. A kép előhívott, rögzített formában egy perc alatt elkészül. Természetesen — mint általában a gyorsmásoló papírok — ez a papír sem túlzottan tartós. Ha évek múlva is használni akarjuk a másolatot, elkészítés után jól ki kell mosni. A Lumostat papí-

Olvasógéppel készített fényképmásolat

rok előhívásához különleges készülékre van szükség.

Az ismertetett eljárások legnagyobb előnye a gyorsaság és az egyszerűség. Az olvasógéppel készített nagyítások elsősorban nyomtatott szövegek, vagy tiszta, kontrasztos kéziratok mikrofelvételeinek sokszorosítására használhatók. Jól alkalmazhatók a hírlapok mikrofilmjeiről egyes cikkek kutatás közben történő kímásolására, mert a kijelölés és utánakeresés egyébként nagyon körülményes a fotolaboratóriumban az ilyen anyag esetében.

Az állomány védelme érdekében nagy könyvtáraink igyekeznek az eredeti, értékes anyagot a forgalomból kivonni és mikrofilmmel pótolni. Ez a megoldás azt eredményezi, hogy egyre gyakrabban kerül sor fényképmások készítésére a mikrofilmek alapján. A gyorsmásoló el-

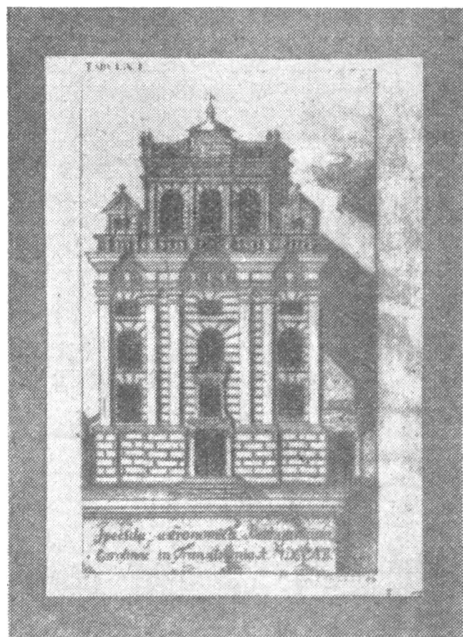
járás ezen a területen is a kutatók azonnali kiszolgálását segíti elő. Alkalmazása kis könyvtárakban is hasznos lehet, ahol fotolaboratórium nincs, olvasókészülék azonban van. Az is előfordul, hogy a könyvtár csak kisfilmes nagyítógéppel rendelkezik, ami nem alkalmas mikrofilm-kártyák (filmlapok) felvételeinek kinagyítására. Ugyanakkor egyes mikrofilmolvasó készülékek — pl. a könyvtárainkban legelterjedtebb Dokumator olvasógép — tartozékai között síkfilmtartó is van; ennek segítségével a mikrofilm-lap kívánt részei kinagyíthatók. Tónusos felvételek nagyítására, nyomdai sokszorosításra szánt, vagy pontos méret szerint kívánt fényképmások elkészítése esetében természetesen nem helyettesíthetik az olvasógépek a fotolaboratórium nagyító készülékeit.

Tőkés László

A GYULAFEHÉRVÁRI BATTHYÁNY KÖNYVTÁR

— 2. rész —

Batthyány 1798-ban, alig ötvenhét éves korában halt meg. Halála után rokonai perrel támadtak az intézmény javai ellen

A Batthyány-könyvtár épülete.
Metszet 1796-ból.

azzal az indokolással, hogy Batthyány püspöki jövedelmén kívül családi birtokait is megterhelte a könyvtár költségeivel. A per csak 1820 után fejeződött be a Batthyány-intézet javára. Ekkor Szepesi Ignác püspök rendbehozatta a könyvtár ügyeit, rendeztette és katalogizáltatta a könyveket. Batthyány halálakor a könyvtár kb. tizennyolcezer kötetből állott, a továbbiakban csak az egyes püspökök, kanonokok hagyatékából, alkalmi ajándékokból és tiszteletpéldányokból gyarapodott. Így a gyűjtemény hamar elvesztette élő jellegét, az olvasók nem keresték fel többet.

A kisváros igényeit kezdetben is túlhaladta a könyvtár, Döbrentei Gábor már 1815-ben azt panaszolta, hogy csak a papság, s néhány arravetődő utazó keresi fel. „Sajnáljuk — teszi hozzá —, hogy csak akkor volt ez a szép Intézet, s kivált a szép és drága Bibliotheca telve olvasókkal, mikor francia tisztek K. Fejérvárott fogságban voltak.” Kazinczy egy évvel később ugyancsak lehangelő képet fest Gyulafehérvárról: „A püspöki lak, a bibliotheca, Hunyadi János és sok fejedelmek hamvait őrző templom szegénységet, s teljes elhagyatást mutatnak, s a piacon nem látni egyebet szállongó katonáknál, rongyos gyermekekénél...”

A Batthyány-könyvtár egyik legértékesebb része a kézirategyűjtemény. A Szentiványi Róbert által összeállított és leg-